

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

5 Mayıs 1949'da 10 Avrupa ülkesinin bir araya gelmesiyle oluşturulan Avrupa Konseyi, insan hakları ve özgürlüklerinin devletlerce korunmasına ve geliştirilmesine vurgu yaparak insan haklarına saygı yükümlülüğünü üyelik koşulu olarak belirtmiştir. Avrupa Konseyi'nin bu anlamda ilk adımı 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanan ve 3 Eylül 1953'te yürürlüğe giren "İnsan Hakları ve Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (AİHS)" dir.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN AMACI NEDİR?

Sözleşme insan haklarının korunmasını ve geliştirilmesini amaç edinir. AİHS hazırlık aşamasında Avrupa'daki demokratik rejimlerin devam ettirilmesi açısından gerekli olan asgari hak ve özgürlükleri güvenceye alarak işe başlamış, zamanla insan hakları listesini genişletmiştir. AİHS ekonomik, sosyal ve kültürel haklardan çok sivil ve politik hakların korunmasına öncelik vermiştir. Bu sözleşmeyi sosyal ve ekonomik hakları içeren "Avrupa Sosyal Şartı" izlemiştir. Türkiye 10 Mart 1954'te sözleşmeyi onaylamış, 28 Ocak 1987'de de bireysel başvuru hakkını tanımıştır. Mahkemenin zorunlu yargı yetkisini ise 28 Ocak 1990'da kabul etmiştir. AİHS, 45 Avrupa Konseyi üyesi devletin 44'ü tarafından onaylanmıştır.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NİN BAŞLICA ÖZELLİKLERİ NELERDİR?

- Sözleşme insan haklarını uluslararası düzeyde güvence altına alır. Sözleşmeyle birlikte bölgesel bir koruma sistemi yaratılmıştır. Sözleşme insan haklarını ulus devletlerin içişleri olmaktan çıkarmakta ve devletlerin işledikleri insan hakları ihlallerinin uluslararası alana taşınmasına imkan tanımaktadır.
- Sözleşmenin getirdiği "devletler arası başvuru" ve " bireysel başvuru" yoluyla sözleşmeye taraf devletler ve bireysel başvuru hakkına sahip olanlar (şahıslar, şahıs toplulukları, STK'lar) sözleşmeye taraf olan bir devlete karşı, sözleşmede bulunan hak ve özgürlükleri ihlal ettiği gerekçesi ile AİHM'de dava açma hakkına sahiptirler.
- AİHS sadece kendisini onaylayan devletler için bağlayıcıdır. AİHS hukuk tekniği açısından uluslararası bir anlaşmadır ve sözleşmeye taraf olan devletler bakımından bağlayıcı sonuç doğurur.
- Sözleşme insan hakları ve özgürlüklerinin korunması amacıyla bir denetim mekanizması oluşturdu. Denetim sistemi, yürürlüğe giren 11. Protokol ile tek mahkeme sistemine dönüştü.
- AİHS, uluslararası alanda insan hak ve özgürlüklerinin korunmasının en önemli hukuksal aracıdır.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ HANGİ HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ GÜVENCE ALTINA ALIR?

AİHS bir giriş, üç bölüm ve 59 maddeden oluşur. Giriş bölümünde sözleşmenin dayandığı temeller açıklanır.

I. Bölüm (md:2-18), sözleşmenin güvenceye aldığı maddi hakları içerir.

II. Bölüm (md:19-51), AİHM'nin oluşumuna, yetkilerine, çalışma ve yargılama usullerine ilişkin hükümleri içerir.

III. Bölüm (md:52-59), sözleşmenin uygulanması ile ilgili çeşitli kurallara yer verir.

Madde 1

İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü

Yüksek Sözleşmeciler Taraf, kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşme'nin birinci bölümünde açıklanan hak ve özgürlükleri tanırlar.

Madde 2

Yaşama Hakkı

Herkesin yaşam hakkı yasanın koruması altındadır.

Madde 3

İşkence Yasağı

Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz.

Madde 4

Kölelik ve Zorla Çalıştırma Yasağı

Hiç kimse köle ve kul halinde tutulamaz. Hiç kimse zorla çalıştırılmaz ve zorunlu çalışmaya tabi tutulamaz.

Madde 5

Özgürlük ve Güvenlik Hakkı

Her kişinin özgürlük ve güvenliğe hakkı vardır. Yakalanan her kişiye, yakalama nedenleri ve kendisine yöneltilen her türlü suçlama en kısa zamanda ve anladığı bir dille bildirilir. Yakalanması ya da tutuklanması nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılan her kişi, özgürlüğünün kısıtlanmasının yasaya uygunluğu konusunun en kısa bir zamanda karara bağlanmasını ve yasaya aykırı görülmesi halinde kendisini serbest bırakması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.

Madde 6

Adil Yargılanma Hakkı

Herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Bir suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar suçsuz sayılır.

Madde 7

Cezaların Yasallığı

Hiç kimse, işlendiği zaman ulusal ve uluslararası hukuka göre bir suç sayılmayan bir fiil veya ihmalden dolayı mahkum edilemez. Yine hiç kimseye, suçun işlendiği sırada uygulanabilecek olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Madde 8

Özel Hayatın ve Aile Hayatının Korunması

Herkes özel ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

Madde 9

Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü

Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, açıkça veya özel tarzda ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir.

Madde 10

İfade Özgürlüğü

Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir.

Madde 11

Dernek Kurma ve Toplantı Özgürlüğü

Herkes asayışı bozmayan toplantılar yapmak, dernek kurmak, ayrıca çıkarlarını korumak için başkalarıyla birlikte sendikalar kurmak ve sendikalara katılmak haklarına sahiptir.

Madde 12

Evlenme Hakkı

Evlenme çağına gelen erkek ve kadın, bu hakkın kullanılmasını düzenleyen ulusal yasalar uyarınca evlenmek ve aile kurmak hakkına sahiptir.

Madde 13

Etkili Başvuru Hakkı

Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmi görev yapan kişiler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, ulusal bir makama etkili bir başvuru yapabilme hakkına sahiptir.

Madde 14

Ayrımcılık Yasağı

Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.

Madde 15

Olağanüstü Hallerde Askıya Alma

Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, ancak durumun gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla bu Sözleşmede öngörülen yükümlülüklerle aykırı tedbirler alabilir. Yukarıdaki hüküm, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hali dışında, 2. madde ile 3. ve 4. maddenin 1. fıkrasını ve 7. maddeyi hiçbir suretle ihlale mezun kılmaz.

Madde 16

Yabancıların Siyasal Etkinliklerinin Kısıtlanması

10, 11 ve 14. maddelerin hiçbir hükmü, Yüksek Sözleşmeci Tarafların yabancıların siyasi etkinliklerini sınırlamalarına engel sayılmaz.

Madde 17

Hakların Kötüye Kullanımının Yasaklanması

Bu Sözleşme hükümlerinden hiçbiri, bir devlete, topluluğa veya kişiye, Sözleşme'de tanınan hak ve

özgürlüklerin yok edilmesine veya burada öngörüldüğünden daha geniş ölçüde sınırlamalara uğratılmasına yönelik bir etkinliğe girişme ya da eylemde bulunma hakkını sağlar biçimde yorumlanamaz.

Madde 18

Hakların Kısıtlanmasının Sınırları

Bu Sözleşmenin hükümleri gereğince, sözü edilen hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamalar ancak öngörülen amaçlar için uygulanabilir.